

Hacı Mehmet Efendi (Önay) (1844-1923)

Hacı Mehmet Efendi, 1844 yılında Doğubayazıt'ta dünyaya gelmiştir. Fakat meclis zabıtlarında doğum tarihi 1846-1847 yılı olarak ifade edilmiştir. Babası Muharremzade Musa Ağa, annesi ise Hatice Hanım'dır. Eğitim hayatına Doğubayazıt'ta başlamış, burada ilk ve orta öğrenimini tamamlamıştır. Erken yaşlarda gösterdiği başarılar ve eğitim merakı, onu medrese eğitimi almaya yönlendirmiştir. Medrese eğitimi sırasında Arapça ve Farsça dillerinde derinlemesine bilgi sahibi olmuştur. Medrese eğitimi başarıyla tamamladıktan sonra müderrislik icazeti almış ve kısa bir süre ise vergi idaresinde görev yapmıştır. Mehmet Efendi Liva İdare Heyeti'nde görev almış, bu süreçte yönetim ve idare konusunda önemli tecrübeler kazanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında Ruslar 31 Ekim 1914'te Bayazıt'ın kuzeyinden Osmanlı topraklarına girmişlerdir. Rusların Doğubayazıt'ı işgal etmesi sonucunda, Mehmet Efendi İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır. Vergi memurluğundan emekliye ayrılmıştır. İstanbul'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) Birinci döneminde Bayazıt milletvekili olarak seçilmiştir. 15 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'ye katılarak meclis çalışmalarına aktif bir şekilde katkıda bulunmuştur. Adalet/Adliye Komisyonu'nda görev almış ve özellikle hukuk alanında önemli reformların gerçekleşmesine katkı sağlamıştır. 5 Eylül 1920 tarihinde kabul edilen 18 Sayılı "Nisab-ı Müzakere Kanunu" nun oluşumunda etkin bir rol oynamıştır. Birinci TBMM döneminde teklifin verilmesini sağlayan kişi olmuştur. Ayrıca daha sonra TBMM'de hiç konuşma yapmamış ve takrirde vermemiştir. Bu yasa, meclis çalışmalarında önemli bir dönüm noktası olmuş ve yasama süreçlerinin daha düzenli bir hale gelmesini sağlamıştır. 1921 yılında hastalanan Mehmet Efendi, TBMM tarafından izinli olarak Bayazıt'a geri dönmüş ve burada tedavi olmaya başlamıştır. Ancak sağlık sorunları nedeniyle, 25 Ocak 1923 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Evli olup iki çocuk babasıdır. Ailesi, Mehmet Efendi'nin vefatının ardından, günümüzde Ağrı ve İstanbul'da yoğun olarak yaşamaktadır. Soyadı Kanunu döneminde ailenin soyadı "Önay" olarak belirlenmiştir. Mecliste ve halk arasında Hacı Mehmet Efendi olarak anılmıştır.

Harun AYDIN

KAYNAKÇA

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:6, Ankara.

HIZLI, Ali, **1920-1965 TBMM Dönemlerinde Görev Yapan Ağrı Mebusları ve Ağrı Seçimleri**, (Basılmamış Yüksek Lisans), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Van, 2004.

TBMM Albümü (1920- 2010), C 1, Ankara, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayını, 2010.

TBMMZC, (1920-1923) D.1, C 3, B.58.

TUNCEL, Metin, "Doğubayazıt", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C 9, İstanbul, 1994.

19/01/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/haci-mehmet-efendi-onay-1844-1923/?pdf=7666> adresinden erişilmiştir